

UVOD Integracioni privredni procesi u svijetu i borba za tržište, velika konkurencija i velika ponuda roba uz visok tehnički nivo opremljenosti sredstvima za rad, sve više zaoštravaju uslove privređivanja i prisiljavaju privredne subjekte da se maksimalno angažuju u borbi za sopstveni opstanak. Nauka se odomacila u ekonomiji preduzeća, a pogotovo u proizvodnim sistemima. Kako proizvesti tržišno prihvatljivu robu sa što nižom cenom koštanja, a da je po kvalitetu odgovarajuća, pitanje je koje zaokuplja vodeće i kreativne kadrove svakog mezoekonomskog sistema.

U velikim materijalno-organizacionim sistemima, koji troše mnogo sirovina i repromaterijala, moraju se kontrolisati svi potencijali koji utiču na ulazne elemente sistema. Svako odstupanje u negativnom smislu od standardnih ulaganja, a koja se ogledaju kroz objektivne faktore uz standardnu kvalifikovanost, uz standardni intenzitet i organizaciju rada, umanjuju izlazne rezultate, a kroz duži vremenski period dovode sistem do egzistencijalne ugroženosti. Problemima troškova i angažovanja sredstava posvećuje se sve veća pažnja, kako u nauci tako i u praksi.

Industrija ruda i metala ima veliku ulogu u svakom društvu, a njene specifičnosti se ogledaju kroz:

- kapitalno intenzivna ulaganja,
- zahtev za dobre saobraćajne komunikacije,
- traži dobru kvalifikacionu strukturu i obučenost radnika,
- proces proizvodnje je dosta složen,
- rad je kontinuiran i bez prekida, sem zbog remonta i kvarova,
- tehnološki nivo brzo zastareva,
- veliki je potrošač sirovina i energije što utiče na mikrolokaciju sistema,
- uticaj tržišta je velik, čak presudan, za opstanak preduzeća,
- značajna je uvozno-izvozna grana,
- • ekološki zagađuje okolinu mada se može uspješno rešiti, ali uz velika ulaganja,
- • pored osnovnih djelatnosti često se praktikuju i dopunske.

Zbog svega navedenog, potrebno je stalno pratiti uticaje objektivnih faktora- potencijala na uspješnost poslovanja i kvalitet ekonomije materijalno-organizacionog sistema (prirodnih, tehničkih, društvenih), kvantificirati njihov uticaj na ulazne i izlazne elemente, te preduzimati organizacione mjere u pravcu boljeg korištenja potencijala.

1. Cilj i predmet istraživanja Cilj ovog istraživanja je sagledavanje i kvantitativna verifikacija uticaja pojedinih faktora na kvalitet ekonomije privređivanja, primjenjeno na konkretnom materijalno- organizacionom sistemu, kako bi menadžment preduzeća mogao da usmjeri poslovne aktivnosti ka maksimiziranju rezultata procesa reprodukcije. Osnovni problem koji treba da se riješi je otklanjanje dejstva subjektivnih komponenti na objektivno uslovljene veličine ulaznih i izlaznih elemenata procesa rada, potencirano na troškove kao element ulaganja u proces reprodukcije. Pri tome je potrebno sinhronizovati uticaj faktora na ostvarenje planskih ciljeva, uz optimalno korištenje kapaciteta, kako bi se doprinelo:

- prosperitetu materijalno-organizacionog sistema,

- poboljšanju standarda radnika, putem povećanja plata i drugih elemenata za motivaciju zaposlenih,
- stvaranju veće akumulacije i osposobljavanju za nova investiciona ulaganja,
- osposobljenosti materijalno-organizacionog sistema za tržišnu utakmicu u uslovima stalnih promjena,
- usmjeravanju poslovne politike prema značajnim i složenim zadacima.

Predmet istraživanja su faktori- potencijali koji utiču ili mogu uticati na poslovne rezultate materijalno-organizacionog sistema. Rezultati materijalno-organizacionog sistema ne zavise samo od raspoloživih potencijala već i od načina na koji se oni koriste; da li ostaju kao potencijalna mogućnost ili se organizacionim mjerama aktiviraju u cilju postizanja višeg nivoa kvaliteta ekonomije. Stoga bi se izvršila identifikacija i klasifikacija faktora-potencijala po njihovim vrstama i specifičnim karakteristikama, te načinu djelovanja na proces reprodukcije i na ostvarene rezultate. U radu bi bio tretiran mogući uticaj menadžmenta materijalno-organizacionog sistema na smjer djelovanja pojedinih faktora, kako onih iz okruženja (objektivni faktori), tako i unutar preduzeća (subjektivni faktori). Pored tog, predmet istraživanja su i drugi aspekti strukture materijalno-organizacionog sistema, kao složenog mehanizma, i to: ulazni elementi procesa reprodukcije, proces rada i njegove komponente, izlazni elementi procesa reprodukcije, ostvareni rezultati sa karakteristikama svakog od njih, načinom njihovog funkcionisanja, te njihova povezanost i interakcije. Istraživanje je projektovano na konkretnom materijalno-organizacionom sistemu.

2. Osnovne istraživačke hipoteze

Poslovanje materijalno-organizacionih sistema odvija se pod uticajem brojnih faktora. Oni predstavljaju raspoložive poslovne i razvojne mogućnosti koje utiču, ili pod određenim uslovima mogu da utiču, na rezultate poslovanja, odnosno na kvalitet ekonomije. Faktori, kao značajan podsistem materijalno-organizacionog sistema, determinišu uslove poslovanja konkretnog preduzeća. Iako faktori različitno djeluju na poslovne rezultate, često se zanemaruju svi aspekti, karakteristike, način i smjer djelovanja na kvalitet ekonomije. Kako će se oni iskoristiti, zavisi u velikoj mjeri od organizacione sposobnosti za aktiviranje njihovog pozitivnog uticaja. U skladu s tim, u ovom istraživanju se pošlo od sledećih hipoteza:

- da menadžment preduzeća često ne posvećuje dovoljno pažnje faktorima- potencijalima koji utiču na poslovne rezultate, posebno njihovim karakteristikama i specifičnostima, načinu i smjeru tog uticaja na kvalitet ekonomije procesa reprodukcije,
- da poznavanje faktora-potencijala može značajno da doprinese stvaranju uslova za njihovo aktiviranje u pozitivnom smjeru, ne samo sa stanovišta unutrašnjih organizacionih mjera u preduzeću, već i na nivou makrosistema u pravcu stvaranja povoljnih uslova društvene ekonomije za poslovanje materijalno-organizacionih sistema,
- da se u praksi preduzeća nedovoljno koriste metode za kvantitativnu verifikaciju uticaja pojedinih faktora na ostvarene rezultate, što je preduslov za vođenje ispravne poslovne politike.

Istraživanjem ove problematike na primjeru konkretnog preduzeća mogu se dati modeli za utvđivanje djelovanja pojedinih faktora na poslovni rezultat, te ukazati na neiskorištene

potencijale, što može biti putokaz za smanjenje razlike između potencijalnih i iskorišćenih mogućnosti, a u cilju stalnog podizanja kvaliteta ekonomije materijalno- organizacionog sistema.